

ילמד ענוים דרכו - שנה ב

בחינות בשכחת התורה

הרב רן כלילי

שיטות התנאים והאמוראים לגבי נזיר

1. שבת קלח, ב

תנו רבנן: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו: **עתידה תורה שתשכח מישראל**, שנאמר: "הנה ימים באים נאם ה' -לוהים, והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמע את דברי ה'". וכתוב: "ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח, ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו" ... ומאי "ישוטטו לבקש את דבר ה'?" אמרו: עתידה אשה שטיטול ככר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא, **ואין מבין...**

תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר: **חס ושלום שתשכח תורה מישראל**, שנאמר: "כי לא תשכח מפי זרעו". אלא מה אני מקיים: "ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו" - שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה **במקום אחד**.

2. ספר הכוזרי ג, לט - מא

תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני או יוצאת מן המקום אשר יבחר ה', "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" במעמד שופטים ושוטרים וכהנים וסנהדרין. ואנחנו מצווים לשמע אל השופט הממונה בדורו, כמו שאמר הכתוב: "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, ודרשת והגידו לך את דבר המשפט, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך" ... וכל זה **בזמן שסדר העבודה והסנהדרין וכל שאר המשמרות ששקדו על שלמות אורח החיים של העם נשארו בהווייתם, ודבק בהם העניין ה-לוהי ללא כל ספק**, אם דרך נבואה או באמצעות סיוע ממרומים והארה עליונה, כמו שהיה הדבר כל ימי בית שני...

כך נתחייבנו במצוות מגילה ופורים, ובמצוות חנוכה, ויכולנו לברך: "וציוונו" על "מקרא מגילה" ו"להדליק נר חנוכה" ו"לגמור את ההלל" ו"לקרוא את ההלל" ו"על נטילת ידיים" ו"על מצוות עירוב" וכדומה. **כי אלו נולדו דינינו אלה אחרי הגלות - לא היו נקראים מצוות**, ולא היו מחייבים אותנו בברכה, אך היה נאמר עליהם כי "תקנה" הם, או "מנהג"...

דף מקורות

אחדות ממצוותינו מקורן "מן המקום אשר יבחר ה'" ובתנאים המוזכרים. וידוע כי **הנבואה** נמשכה עוד כארבעים שנה בימי בית שני. וכבר נבא ירמיהו ע"ה טובות על אנשי בית שני, על טוב לבם וחכמתם וחסידותם... ראינו גם מצוות שחודשו אחרי משה **ונעשו תורה**. כך למשל שלמה קידש את תוך החצר, והעלה עולות מחוץ למזבח, ועשה את החג שבעת ימים ושבעת ימים. וכן תקנו דוד ושמואל את סדר המשוררים בבית, סדר שנעשה **למצווה קבועה**. וכן מה שעשה שלמה במקדש, אשר החסיר ממה שעשה משה במדבר. ומה שהטיל עזרא על הקהל בבית שני לתת שלישיית השקל. ומה ששמו במקום הארון אבן רצפה, ותלו פרוכת לפניה, מדעתם כי שם נגנז הארון...

זאת אפוא כוונתו "לא תוסיפו על הדבר" אשר ציוויתכם על ידי משה או על ידי נביא מקרברך מאחיק, לפי התנאים אשר נקבעו לנבואה, או לא תוסיפו על הדבר אשר הסכימו עליו הכהנים והשופטים מן המקום אשר יבחר ה' - **כי הללו מקבלים סיוע מן השכינה**...

3. שם א, עט

כי הדברים **המכונים** לקבלת הרשמים ה-לוהיים ההם, **אינם בתחום ידיעת האדם**. ואי אפשר לו לאדם לשער **כמותם ואיכותם**. ולו גם ידע מהותם, לא היה יודע **זמניהם ומקומותם והרכביהם ואת דרך הכנתם**. לכל זה יש צורך בידיעה -לוהית, המגיעה שלמה ומבוארת תכלית ביאור **מאת ה-לוה עצמו**. והנה מי **שהגיעתו** ידיעה זו, והוא מקיים על פיה **בלב שלם** את מצוות ה-להים לכל **פרטיה** ותנאיה - הוא המאמין.

אך מי **שמשדל** להכין דברים לקראת קבלת הרשמים ה-לוהיים **בחכמת אנוש בלבד**, על דרך **ההיקש והסברה** (=הקראים / בעלי הדתות האחרות), או לפי מה שימצא בספרי האצטגנינים, על דרך הורדת הכוחות הרוחניים או על ידי עשיית הטליסמאות (=עובדי ע"ז) - הוא הכופר. אדם כזה, מקריב קרבנות ומקטיר קטורת - על פי היקש וסברה, ואינו יודע מהות הדברים הדרושים לכך, וכמותם, איך יש לעבוד עבודה זו, ובאיזה מקום, ובאיזה זמן, ומי ראוי לה, ומה תנאיה, ועוד פרטים רבים, שתיאורם יארך מאד... והאמת היא שהמועיל מצד עצמו הוא **העניין ה-לוהי**, והמזיק מצד עצמו הוא העדר העניין ההוא.

4. דעת תבונות, קנח

אף על פי שישאל כבר **מוכנים** הם מצד עצמם להיות לעבודתו ית'... אמנם כוח העבודה עצמה אינו ניתן להם אלא **מידו** ית'. וזה מה שניתן להם **בשעת מתן תורה**... ותראי שזהו עניין ההפרש שבין **המצווה ועושה** למי שאינו מצווה ועושה. **כי האדם המצווה - יש כוח בידו, מסור ממנו ית', שיתקן במעשיו התיקונים המצטרפים בבריאה**, מה שאינו כן שאינו מצווה. וראיה לדבר, הכהונה, שהכהן העובד - מתקן כל העולם, וזר שעבד -

דף מקורות

חילל, וחייב מיתה. ולא עוד, אלא **שהכהן עצמו שעבד בלא בגדים הרי הוא כזר**. כי הכל תלוי בכוח העליון, הורמנא דמלכא, שביד המצווה לבדו.

5. שם, קס

ומתוך עוצם ההתדבקות (הנעשה ע"י המצוות), ישפיע הקב"ה לכנסת ישראל ולכל כללות נמצאיו שפע של קדושה. דהיינו שפע -לוהי ורוחני, ושפע של ברכה, שהוא שפע להצלחות אפילו בעולם הזה. והנה בהיות מתדבקים התחתונים בו ית' בדבקות אהבה, יעורר הקב"ה האהבה בינו וביניהם, **וירצה** בעבודתם. כעניין שתיקנו ז"ל: "הבוחר בעמו ישראל באהבה", "רצה ה' -לקינו בעמך ישראל ובתפילתם". כי **מצד הרצון** הזה, הוא היות עבודתם מועלת לתיקון הבריאה, וכמו שביארנו זה למעלה כבר. כי **רק כוח הציווי והרצון העליון - הוא שעושה למעשה המצוות להיות מועיל ומתקן**. ומכוח הרצון הזה הנה תועיל העבודה למה שתועיל, ויושפע שפע הברכה בכל הדרכים המתוקנים לדבר הזה, ותתחדש הברכה בכלל התחתונים, ואחר כך יגיע אל האישים, כל אחד כראוי לו.

6. תפארת ישראל, נו

אמר: "כשנכנסו **לכרם שביבנה** (=הסנהדרין עוזבת את ירושלים, מקום השכינה), אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל" - לגמרי. פירוש ("עתידה") - **בסוף הקץ**. והגלות יהיה ארוך, **והשם יתברך נתרחק מישראל לגמרי בגלות הארוך**. ומאחר שנתרחק (ה', השכינה) מישראל לגמרי - דבר זה (מביא ל)שכחת התורה. כמו שנתבאר לך למעלה (עיין בהקדמה לספר), כי כאשר היה התורה עם ישראל, מיד היה השם יתברך עימם. ולפיכך מיד אחר נתינת התורה אמר הכתוב (שמות כה,ב): "ויקחו לי תרומה" "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שם פסוק ח), וכמו שביארנו למעלה, שהיא משל למי שיש לו בת יחידה וכו' (שמו"ר לג,א).¹ וזה מורה כי **קשר התורה - בו יתברך**, והתורה היא עמו. ולכך גם כן **כאשר נתרחק הקדוש ברוך הוא מישראל לגמרי**, כמו שיהיה בסוף הגלות, **שייקח הקדוש ברוך הוא עמו התורה**, ותשתכח תורה מישראל. וזה שאמרו: "עתידה התורה שתשתכח מישראל"...

ומביא (תנא קמא) הכתוב (עמוס ח,יב): "ישוטטו לבקש דבר ה' וגו'". רוצה לומר כי נתרחק השם יתברך לגמרי מישראל. כי הקירוב אל השם יתברך הוא על ידי שלושה דברים:

¹ "יש לך מקח, שמי שמכרו - נמכר עמו? אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה, שנאמר: "ויקחו לי תרומה". משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה. ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו. אמר לו: בתי שנתתי לך - יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תיטלה - איני יכול לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך - קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תיטלוה איני יכול. אלא בכל מקום שאתם הולכים - בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר: "ועשו לי מקדש".

דף מקורות

האחד - הוא על ידי האמצעי, שהיא **התורה (=ההלכה)**, שהיא אמצעי בין השם יתברך ובין ישראל, כמו שהתבאר למעלה דבר זה באריכות.

והדבר השני - הוא מצד הנמצאים (עם ישראל), שמצד גדולתם ורוממותם ומעלתם יש להם דבקות בו יתברך. וזהו כאשר יהיה **הקץ**, ויחזרו **ישראל** לרוממותם וגדולתם כאשר היו בראשונה.

והשלישי - מצד **השם יתברך**, היא **הנבואה**, שנתן השם יתברך רוחו, ומוריד אותה על האדם...

ואלו שלושה דברים, כוללים כל חלקי הדבקות: כי הדבקות הוא על ידי **האמצעי** - שהוא הברית, שהוא התורה. ואם אין תורה, אין כאן דבקות. וגם על ידי השם יתברך הוא הדבקות, שהוא מתחבר להם, ואז באה **הנבואה** על ישראל. וכאשר אין כאן נבואה, אין השם יתברך מתחבר להם.

7. הקדמה לי"ד החזקה

כל הדברים **שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם** וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם.

הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא **הסכימו עליהם כל ישראל**² ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך **הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעיקרי** התורה כולה דור אחר דור עד משה רבנו עליו השלום...

וכל בית דין שעמד **אחר הגמרא** בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין³ או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות - **לא פשטו מעשיו בכל ישראל**, מפני ריחוק מושבותיהם ושיבוש הדרכים. והיות בית דין של אותה המדינה **יחידים** ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא. לפיכך **אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת**. ואין אומרים לבית דין זה לגזור גזירה שגזרה בית דין אחר במדינתו. וכן אם למד **אחד מהגאונים** שדרך המשפט כך הוא ונתבאר לבית דין אחר **שעמד אחריו** שאין זה דרך המשפט הכתוב בגמרא - אין שומעין לראשון אלא **למי שהדעת נוטה לדבריו בין ראשון בין אחרון**.

ודברים הללו בדינים גזירות ותקנות ומנהגות שנתחדשו **אחר חיבור הגמרא**.

² ב"מ (פז): "רב אשי ורבינא סוף הוראה".

³ וכן חילק בהלכות אישות (פרק טז) בין תקנת הגמרא לתקנת גאונים ואפילו שהתפשטה ברוב ישראל: "תקנו הגאונים בכל הישיבות... ופשטה תקנה זו ברוב ישראל...הרי שלא כתב כך בשטר הכתובה אלא נשא סתם, אם היה יודע בתקנה זו של גאונים - גובה, ואם לאו או שנסתפק לנו הדבר - מתיישבין בדבר זה הרבה, שאין כוח בתקנת הגאונים לדון בה לפי שלא נתפרסם הדבר כדן תנאי כתובה שהם תקנת הסנהדרין הגדולה עד שנוציא בה ממון מן היורשים." הרי שהפרסום וההסכמה של כל ישראל היא הסיבה שמחייבת בתקנות סנהדרי גדולה ובתקנות של הגמרא שגם פשטה בכל ישראל.

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

8. לנבוכי הדור, ח

וממוצא דבר אתה למד שהאמונה שתורה שבעל פה בכללה נמסרה למשה רבנו עליו השלום מפי הגבורה, היא אמונה שקבלנו מאבותינו ואמיתית מצד עצמה, אבל לא שרק עליה תלוי קיום התורה שבעל פה בישראל. והרי אנו חייבים גם כן במצוות שהן ודאי מדרבנן.⁴ שמא תאמר 'לא תסור' הוא מן התורה, הרי כמה מרבנותינו סבירא ליה דאינו כי אם אסמכינהו רבנן אלאו ד'לא תסור', וכיון שהוא לדבריהם אסמכתא, יסוד החיוב מניין? אלא, הדבר הזה הוא ממושכלות הפשוטות שחובת האומה בכללה להתנהג אחרי זקניה וחכמיה.⁵ וחובת היחידים שבאומה להתנהג על פי המרכז הפשוט בכללה. וזאת היא ודאי חובת דין תורה ממש, והיא למעלה מכל חובה, עד שראויה להיות יסוד לכל חובה קדושה. כי הלא גם לעיקר קיום התורה, אף על פי שהיתה על פי ה' ממש, מכל מקום קבלו חז"ל שאנו צריכים להיות החובה גמורה בה - דווקא לקבלה ברצון, היינו רצון והסכמת כלל האומה.⁶ ובתורה מפורש שקיבלנו עלינו התורה באמירתנו 'נעשה ונשמע'. על כן, לבד מה שעל פי האמת כל העניינים שהם בתור ביאורים למצוות או גדרים להן, אין לנו חילוק כלל בחומר שלהם בין אם יהיו מסורים הלכה למשה מסיני או יהיו מבוארים על פי שיקול הדעת של איזה בית דין מוסכם, כיון שהתפשטה ההוראה באומה⁷ - כבר נתחייבנו בה בחובה גמורה. אם כן גם אם יאמר הטוען, שכל ההלכות שבתורה

⁴ אדר היקר, עמ' לח-לט: "דע שהרי אנחנו מקיימים באהבה מנהגי ישראל שאנו יודעים שלא נצטוונו בהם ע"פ שום נבואה, והכל מפני חיבתה של אומתנו, אהבתה וכבודה החביב עלינו, בחיבה של קדושה - להיות עליונה. וכן כל מצוות חכמים שאנו מקיימים, היסוד העיקרי שלהן היא קבלת "הגוי כולו", שהיא כבוד האומה 'והשפעתה ההיסטורית הנצחית ה-להית החביבה, שכל מה שהיא יותר מתעקת היא יותר מתחבבת ומתגלה בתוכה יותר הרצון והצביון הכללי של האומה בכללה. ואע"ג "דאסמכנהו רבנן על לא תסור" מ"מ היסוד הברור הוא קבלת האומה, כמפורסם משום דאיכא "הגוי כולו" דווקא, היינו שנתפשט הדבר ברוב ישראל. ושיטת הרמב"ן נודעת שאין לאו ד"לא תסור" שייך בעקרו לדברי סופרים ממש, ומ"מ הם חביבים על ישראל ומתקיימים באהבה... והננו רואים, למשל, שחרם דרגמ"ה במקום שנתפשט הוא חזק ואמיץ בלב האומה כשאר אשורי תורה, אע"פ שלא היה לא תנא, ולא אמורא, אלא מפני שנתחברה לו הסכמת האומה עכ"פ במשך הדורות, "וכל המוציא את עצמו מן הכלל, כפר בעיקר". ובוודאי אין קיום המעשי של תורה שבכתב מחויב פחות, מצד יסודו הלאומי, מתורה שבע"פ ודברי סופרים, שעליהם נאמר "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה", שייסודה הוא החשיבות ה-להית הנמצא באומה זו, היחידה ונפלאה בזה מכל העמים, ונכלל בזה ג"כ הצד שבע"פ שיש בכתב, דהיינו קבלת האומה בכללה ויתרונה ה-להי הבולט מכל תולדתה ומפעולתה לעין כל. וזה סותם פה כל כופר ומהרס, אפילו אותם המתגדרים בתענועים של בקורת כתיב הקדש היותר נמהרים..."

⁵ עיין בגמרא בשבת כג. "והיכן ציוונו... שאל אביך ויגדר זקניך ויאמרו לך".
⁶ עין איה לשבת ח"א פרק ב אות קלט - גם תורה שבכתב תלויה בהסכמת האומה, שזה דבר הנתון בטבע המציאות ובסדר ה-לוהי: "על כן הורה לו הלל את ההכרח הגדול שיש למציאות קבלת מורשת אבות ופרסום האומה והסכמתה. שהרי אפילו האותיות אינן באות לנו כי אם מצד ההסכמה והפרסום, ואם לא נכבד את הקבלה שבאומה הרי באין אמונה באותיות שהוראתן הנה כמו שהן נקראות באומה, אין אתנו יודע לקרא כל כתב ואין לנו דרך ג"כ להגעת תורה שבכתב. וכיון שבהגעת תורה שבכתב ג"כ הקבלה מוכרחת, אם כן על כורחנו לומר שייסוד הפרסום באומה במורשת אבות הוא יסוד מוסד בסדר ה-לוהי איך להקים חוק ומשפט. אם כן איך אפשר לצאת מגדר תורה שבע"פ, שייסודה היא השמירה של קבלת אבותינו מה שהתחילו באומה בפרסום והסכמה. וכיון שהטבע בעצמו מעיד על הכרח חיוב מציאות המסורה וההיעזר מן הפרסום וההסכמה באומה, כבר היסוד מובן שכל הבא לבעוט בתורה שבע"פ הוא נלחם עם טבע המציאות, שאי אפשר כלל לקשר של דורות שונים שיתאגד, כי אם בעזרת המסורה המפורסמת. אם כן על כורחך כך הוא תנאי נתינת תורה שבכתב, אם כן "דעל פה נמי סמוך עלי". ויסוד הדבר שהסמיכות על אבות וזקנים וכללות האומה בפרטי הדינים, הוא דבר מוכרח שאי אפשר מבלעדיו, עד שאפילו אותם שבעטו בקבלה, הנה לא עלתה בידם כ"א לפרק מעליהם עול הקבלה לשעה, וכיון שעברו איזה דורות כבר נתרבו להם ספקות והוכרחו לקבלה. א"כ "עזבו מקור מים חיים", קבלה נאמנה מורשה קהלת יעקב, לחצוב להם בארות נשברים, קבלות חדשות ומזויפות, באין כוח חיים בעומק נשמת האומה וקדושתה. על כן הדמיון הוא מכוון מאד, שהאותיות בין אם תקרא להן כשמות שקרא להן בראשונה או בשנייה, אי אפשר ללימוד זה בלא קבלה. והקבלה המאומתת היא שבאה בראשונה, שממנה אין ראוי לזוע לבקש חדשות ו"לתאוו יבקש נפרד". וכיון שתתברר לאדם הכרחיות הקבלה והמסורת לתורה, ישכיל ויבין שא"א כלל לחשוב אחרת כ"א שעל יסוד צירוף הקבלה עם הספר של תושב"כ נתן השי"ת תורה לישראל וימצא בצדק לבבו נאמן בתורה שבע"פ. "דעל פה נמי סמוך עלי".

⁷ עיין ע"ז לו: "סמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק, שהיו אומרים: אין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב ציבור יכולין לעמוד בה; דאמר רב אדא בר אבהו, מאי קרא? "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - אי איכא גוי כולו - אין, אי לא - לא".

דף מקורות

שבעל פה אינן כי אם דברים שנתבארו על ידי בית דין במשך הזמן, הרי החובה במדרגתה עומדת, ועניינים שהם מדרבנן ודאי יסוד הדבר הוא **הקבלה הכללית של האומה**.
 אם כן אותם שביקשו לנקוף את הלבבות, והעלו טינא לומר שתורה שבעל פה נתקנה בהמשך הזמן על פי כמה חכמים ובתי דינים ורצו בזה להחליש את הלבבות ולהרפות ידיים בקיום תורה שבעל פה, לא אהני להו ברמאותיהו מאומה. מפני שאין החיוב מיוסד כי אם מפני קבלת כלל האומה. שהרי אפילו אותן ההלכות שנתקבלו הלכה למשה מסיני אם היו משתכחות היינו מחזירים אותן בדרך הדרישה, כמו שאירע בג' מאות או ג' אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירן עתניאל בן קנז מפלפולו, והרי אין הבדל כלל בחובתן בין היו ידועות לנו על פי הקבלה הראשונה, ובין היו מסורות על פי הוראת בית דין.

9. רמב"ם הלי' ע"ז, א

ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה... והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוויים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'.

10. אבות דרבי נתן, לג

"עשרה דורות מנח ועד אברהם" וכי מה צורך לבאי עולם בכך? אלא ללמד שכל אותן הדורות היו מכעיסין לפניו ולא היה אחד מהם שיהלך בדרכי הקדוש ברוך הוא, עד שבא אברהם אבינו והלך בדרכי הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצוותי חוקותי ותורותי..." מנין לו? אלא מלמד, שזימן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שתי כליותיו כשני חכמים, והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה כל הלילה, שנאמר: "אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי".

11. תפארת ישראל, נו

מה שאמר רבי שמעון: "חס ושלום שתשתכח תורה מישראל". רוצה לומר, כי אי אפשר שתשתכח תורה מישראל. כי התורה היא כמו הצורה לישראל, ואי אפשר שתתבטל צורתן... וזה שאמר רבי שמעון בן יוחאי: "חס ושלום שתשתכח תורה מישראל".

אגרות הראיה, כרך א אות מב: "וכהאי גוונא השיב בפרק כל כתבי כמה דברים שהם מדינא בתור "תיתי לי", כמו ג' סעודות בשבת דהוי חיובא אכולי עלמא, וציצית ותפילין?! וי"ל דהכל מטעם הנ"ל. ועיין תוס' חולין ל"ד ד"ה שלא הרהרתי. ובכלל י"ל, **דמידי דרבנן, כל זמן שלא היו נהוגים ברוב ישראל, וליכא "הגוי כולו", לא חל עדיין איסור גמור**. ומהאי טעמא התירו שמו, שבדקו שלא פשט איסורו ברוב ישראל, ועי' ר"מ ה' ממרים פ"ב ה"ו, וכ"מ שם, וה"ז בסוף דברי הכ"מ, ובלח"מ שם, דכל זמן שלא פשטה ברוב ישראל אין צריך היתר. אם כן אתי שפיר, דכל הדברים שחשיב בימיהם עוד לא נתפשטו בכל ישראל והיו מילי דחסידותא, אע"פ שאח"כ כשנתפשטו היוין איסורי דרבנן מדינא."

12. פיהמ"ש לרמב"ם, הקדמה לפרק חלק

וממה שראוי שאזכיר כאן וזהו המקום היותר ראוי להזכירם בו, **שעיקרי תורתנו הטהורה ויסודותיה שלוש עשרה יסודות...** וכאשר יהיו קיימים לאדם כל היסודות הללו ואמונתו בהם אמיתית, **הרי הוא נכנס בכלל ישראל,**⁸ וחובה לאוהבו ולחמול עליו וכל מה שציווה ה' אותנו זה על זה מן האהבה והאחוה. ואפילו עשה מה שיכול להיות מן העבירות מחמת תאוותו והתגברות יצרו הרע, הרי הוא נענש לפי גודל מריו **ויש לו חלק,** והוא מפושעי ישראל. וכאשר יפקפק אדם ביסוד מאלו היסודות **הרי זה יצא מן הכלל וכפר בעיקר** ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, וחובה לשנותו ולהשמידו ועליו הוא אומר: "הלא משנאיך ה' אשנא".

13. לנבוכי הדור, מט

הבסיס האמיתי הוא תורה שבע"פ, שיסודה היא **קבלת האומה,** שעל זה אין לפקפק כלל. ואין צריך לדרש בזה דרשות מופשטות, כי אם לשאול "הלנו אתה אם לצרינו". על כן, אפילו תורה שבכתב נתקדשה בקדושת תורה שבע"פ, וזה נעשה בימי אחשוורוש "קיימו וקיבלו", **שנעשתה הסכמה כללית לקיום התורה בפועל לדורות עולם, על ידי הכרה פנימית שהיא יסוד חיינו.** על כן, שוב הפרטים הולכים ומשכים לפי גודל החיבה של האומה, ומי שמחבב את האומה - יותר הוא מתחסד עם קונו⁹, ושומר את כל הדברים המעשיים שהם קנייני כנסת ישראל ברוב דיוק.

על כן, הננו פטורים מחשבונות רבים של תרמית הכפירה המנקפת את הלב, כי הדברים ההיסטוריים **אינם צריכים לשום עדות והתפלספות.**

⁸ ר"א בהקדמה לספר העיקרים: "לא יצויר שיהיה אדם מבעלי הדת או יתייחס אליה אם לא ידע עיקרי הדת ההיא או יציירם הבנה ציורית כדי שיאמין בהם, כמו שלא יקרא רופא מי שלא ידע התחלות הרפואה ולא מהנדס מי שלא ידע התחלות ההנדסה ידיעה אמיתית או לפחות ידיעה ציורית. ועל כן הוא מבואר שראוי לכל בעל דת שידע עיקרי הדת ההיא שהוא מתייחס אליה ידיעה אמיתית כפי מה שיגזור טבע העניין או יבינם הבנה ציורית הבאה בתחילת העניין."

ובכוזרי ג'ז בסידור התפילה: "אחר כן מסדר הקשרים אשר בהם ישלמו קשרי היהודים. והוא: שיודה ב-לוהותו יתברך, ובקדמותו ובהשגחתו על אבותינו, ושהתורה מעמו, ובמופת על כל זה, והוא החתום והוא יציאת מצרים, כמו שאמר: "אמת שאתה הוא ה' - להיננו", "אמת מעולם הוא שמך", ו"עזרת אבותינו", ו"אמת ממצרים גאלתנו ה' - להיננו". ומי שהשלים כל אלה בכוונה גמורה הוא ישראל אמיתי וראוי לו שיקווה להדבק בעניין ה-להי, הדבק בבני ישראל מבלעדי שאר האומות, ויקל עליו לעמוד לפני השכינה, וישאל ויענה."

עפ"ז נקבע בתהליך הגיור שהחלק המרכזי הוא קבלת יסודות הדת כמש"כ בהלכות איסורי ביאה פרק יד: "ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עכו"ם, ומאריכין בדבר הזה ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות ואין מאריכין בדבר זה." והסביר מגיד משנה: "ומאריכין בדבר זה בייחוד השם ובאיסור ע"א שאינו מבואר שם שיארכו עמו בזה אבל הדבר פשוט שכיון שאלו הם עיקרי הדת והאמונה צריך להאמינם בברור ולהודיעם ולהאריך עמם בזה שהוא עיקר היהדות והדת והגירות". עיין הגר"א יו"ד רסח ס"ק ו שכתב שנלמד בגמרא מרות: "ותרא כי מתאמצת" ע"ש.

[יש להעיר שהכפירה מוציאה מהכלל במובן של היחס החברתי, אך לא בעניין הסגולי הטבעי. ועל כן בני המומרים הם יהודים לכל דבר; כמו כן אם עשה המומר תשובה - מתקבל ע"י ב"ד של מעלה, כמבואר בשו"ת הרמב"ם.]

⁹ זוהר, ח"ב, קיד; ח"ג רכב; רפא; תיקוני זוהר כא; ספר הבהיר, אות קפה.

דף מקורות

14. תפארת ישראל, נו

אלא שלא תמצא הלכה ברורה במקום אחד". רוצה לומר, כי בוודאי כך הוא, כי התורה היא צורת ישראל. וכפי מה שהם ישראל בעצמם, כך התורה. וכאשר גזר השם יתברך גלות על ישראל, והם מפוזרים ומפורדים בכל העולם, כך לא תמצא התורה רק מפוזר ומפורד, ולא תמצא הלכה ברורה במקום אחד, כמו שהם ישראל.

15. איגרות הראי"ה, כרך ב', תרצ

ליסוד חילוקי הדעות שבין הרמב"ם והגאונים... על דבר הערך של הנבואה ורוח הקודש אל דרישת ההלכה המעשית לדורות: למרות מה שלדעת הרמב"ם - אין לנבואה תוכן של "דבר תורה", יש לגאונים רק מסילה אחת: תורה, נביאים, כתובים, סופרים והלאה. ובמקום שהסכמת האומה עושה, מקדושתה של תורה - לשיטתו, את היסוד של תורה שבע"פ, שיסודו הוא בשביל כך הבית דין הגדול שבלשכת הגזית, ושפע רוח הקודש מצד עצמו אין יכול לסייע לחתוך הלכה, (כך) עושה להם רוח הקודש, המסוגלה לישראל את ההלכה לקבועה לדורות, ו"המקום אשר יבחר ה'" מכריע בקדושתו הסגולית, מפני שרוח הקודש שורה בו בסתר או בגלוי, והנבואה מכרעת היא ומפרשת, ואח"כ באו הסופרים לרשת מקומה.

16. נצח ישראל, ד

ויש לך לשאול, למה חרב בית המקדש ראשון בעוון אלו ג' עוונות, ואילו מקדש שני בשביל שנאת חינם? ואין לומר שהיה זה במקרה! ועוד, כי אלו ג' עברות - דהיינו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים - יש להם עניין אחד, כי בשלושתן "יהרג ואל יעבור" (סנהדרין עד:), ולמה נשתתפו שלושתן בחורבן?

והפירוש אשר הוא לפי פשוטו, כי מקדש ראשון היתה השכינה ביניהם, וזהו מעלת בית המקדש ראשון, שהיה מיוחד במעלה, שהיתה השכינה שורה בו. ולפיכך חורבן שלו - כאשר לא היה ראוי שתשרה שכינה ביניהם. דהיינו כשטמאו את בית המקדש, ואין השם יתברך שורה בתוך טומאתם, אם לא כאשר היה החטא בשוגג, ואז כתיב (ויקרא טז, טז) "וכן יעשה לאוהל מועד השוכן אתם בתוך טומאתם". ואלו ג' חטאים נקראו טומאה, כדאיתא במסכת שבועות בפרק קמא (ז): "וכיפר על המקדש מטומאת בני ישראל" (ע"פ ויקרא טז, טז). יש לי להביא בעניין זה עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים. עבודה זרה, דכתיב (ויקרא כג, ג) "למען טמא את מקדש". גילוי עריות, דכתיב (ר' ויקרא יח, כד-כו) "ולא תעשו מכל התעבות... אל תטמאו בכל אלה". שפיכות דמים, דכתיב (ר' במדבר לה, לד): "ולא תטמאו את הארץ אשר אני שוכן בה".

ולפיכך בשביל אלו ג' טומאות - חרב הבית.

אבל מקדש שני, שלא היתה השכינה שורה בו כמו במקדש ראשון, ולכך לא נחרב בשביל אלו ג' עברות. אבל מעלת מקדש שני היה מחמת ישראל עצמם. ודבר זה ברור, כי ישראל הם מתאחדים על ידי בית המקדש, שהיה להם כהן אחד, מזבח אחד, ונאסרו הבמות, שלא היה פירוד וחילוק בישראל. והדבר הזה מבואר, ועוד יתברר בפרק שאחר זה. לכך בית המקדש

דף מקורות

- על ידו הם אומה אחת שלמה. ומפני כך **נחרב הבית - בשביל שנאת חינם**, שנחלק לבבם, והיו מחולקים, ולא היו ראויים למקדש, אשר הוא התאחדות ישראל. ופירוש פשוט הוא.